

کمیسیون اجتماعی

سروستانی استاد دانشگاه تهران، دکتر سعید معیدفر استادیار دانشگاه تهران، دکتر خدیجه سفیری دانشیار دانشگاه الزهراء، دکتر محمود گلزاری استادیار دانشگاه علامه طباطبایی، دکتر عزیزالله تاجیک اسماعیلی استادیار دانشگاه تربیت معلم، دکتر علی نکاوتی استادیار دانشگاه تربیت معلم، دکتر صادق ناگری مدرس مرکز تربیت معلم و دکتر سیدضیا هاشمی استادیار دانشگاه تهران از اعضای کمیسیون اجتماعی دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی هستند.

کمیسیون اجتماعی در راستای تحقق اهداف دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی که عبارتند از، کارشناسی مصوبات شورای عالی، پشتیبانی علمی و پژوهشی متناسب با وظایف و مسؤولیت‌ها، بهره‌برداری از اطلاعات و تحقیقات انجام شده در تصمیم‌سازی وظایف و مسؤولیت‌های خود را در قالب برنامه‌ها و طرح‌های پژوهشی، تعریف و دنبال می‌کند.

کمیسیون اجتماعی یکی از کمیسیون‌های تخصصی دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی است که از سال ۱۳۸۱ با حضور متخصصان و صاحب‌نظران اجتماعی، از جمله اساتید رشته‌های جامعه‌شناسی، روانشناسی، تعلیم و تربیت و علوم قرآنی فعالیت خود را آغاز کرده است. این کمیسیون به موازات سایر کمیسیون‌های دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، به عنوان بازوان تخصصی و عقبه فکری این دبیرخانه، به مطالعه و بررسی موضوعات فرهنگی اجتماعی در سطح کلان می‌پردازد و نتایج مطالعات و پژوهش‌های انجام شده را به منظور تدوین پیشنهادهای برای سیاستگذاری کلان فرهنگی کشور در اختیار سایر ارکان دبیرخانه و نهایتاً شورای عالی انقلاب فرهنگی می‌گذارد.

سید حمید طهایی رئیس کمیسیون، سید محمد حسن موسوی معاون اجرایی دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، دکتر رحمت‌الله صدیق

عبارت دیگر وقایع و پدیده‌های اجتماعی هم در تحولات فرهنگی تعیین‌کننده‌اند و هم خود نمود و نماد بارز عناصر فرهنگی و تغییرات حاصله در آن است.

بر این اساس، در یک جامعه اسلامی که تحقق عینی آرمان‌های دینی را نصب العین قرار داده است، شکل‌گیری نهادی فراگیر که در سطح عالی مدیریت جامعه به بررسی مستمر و تحلیل عناصر اجتماعی و فرهنگی و سیاست‌گذاری

برای بهبود وضعیت و جلوگیری از رکود و زوال عناصر فرهنگی بپردازد، ضرورتی انکارناپذیر است که می‌تواند با نگرش کلان و تخصصی، چشم‌انداز مناسبی برای مسیر تحولات ترسیم نماید و در این مسیر، در حد امکان در هدایت و اصلاح امور ایفای نقش نماید. در این چارچوب، عطف توجه جدی به امور اجتماعی برای تبیین مستمر شاخص‌های مربوطه از لوازم قطعی سیاست‌گذاری فرهنگی در سطح کلان است.

تشکیل کمیسیون اجتماعی پاسخی به این ضرورت است. اهتمام این کمیسیون به مثابه نهادی کارشناسی و تخصصی، بر آن است که با اتکا به قابلیت‌های علمی کشور در تخصص‌های علوم اجتماعی و با بهره‌گیری از دستاوردهای معرفتی و مدیریتی، به مطالعه و تحلیل مداوم وضعیت بپردازد و با رصد کردن مسیر تحولات، پیشنهاداتی را برای سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری کارآمد و شایسته در حوزه‌های اجتماعی - فرهنگی در اختیار شورای عالی انقلاب فرهنگی قرار دهد.

محورهای کاری کمیسیون اجتماعی در پنج محور خلاصه می‌شود. ابتدا این کمیسیون با رویکردی آینده‌نگر و با توجه به اسناد بالادستی همچون قانون

توجه جدی به امور اجتماعی برای تبیین مستمر شاخص‌های مربوطه از لوازم قطعی سیاست‌گذاری فرهنگی در سطح کلان است؛ تشکیل کمیسیون اجتماعی پاسخی به این ضرورت بود

شناسایی خلاها و نقطه ضعف‌های موجود و تلاش برای رفع آنها از طریق ارائه پیشنهادهای و طرح‌ها به شورای عالی انقلاب فرهنگی؛ ارائه پیشنهادهای نظرات کارشناسی و تخصصی درباره موضوعات مورد نیاز و موارد ارجاعی از سوی دبیر شورای عالی و بررسی و تصویب طرح‌های پژوهشی مربوط به کمیسیون و تعیین مجری و ناظر طرح‌های مطالعاتی از دیگر وظایف کمیسیون اجتماعی است.

جایگاه، اهمیت و ضرورت کمیسیون اجتماعی:

جایگاه رفیع فرهنگ و نقش تعیین‌کننده‌ی آن در رشد و ارتقای همه جانبه‌ی جامعه، وجود نهادهایی را که به بررسی مستمر وضعیت اجتماعی و فرهنگی بپردازند و تحولات آن را در طول زمان مورد ارزیابی قرار دهند، ضروری می‌سازد. این نهادها می‌توانند در جهت دهی به تحولات اجتماعی نقش حیاتی ایفا نمایند. عوامل تاثیرگذار در حوزه فرهنگ، البته متنوع هستند، ولی بخش عمده‌ی آنها به رخدادها و پدیده‌های اجتماعی مربوط می‌شود. کما اینکه نمودهای عینی فرهنگ، در قالب رویدادها و پدیده‌های اجتماعی تجلی می‌یابد. به

از جمله وظایف کمیسیون اجتماعی دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، تشکیل کمیته‌ها و کارگروه‌های تخصصی به منظور ساماندهی فعالیت‌های مطالعاتی و افزایش غنا و کیفیت بخشی بررسی‌های علمی و پژوهشی موضوعات مورد نیاز کمیسیون و شناسایی و بررسی آثار و ادبیات علمی موجود و استخراج و تدوین پیشنهاداتی در قالب راهبردها و سیاست‌ها؛ شناسایی و جذب صاحب‌نظران، محققان و کارشناسان اجتماعی و فرهنگی به منظور بهره‌گیری از توانمندی‌های علمی و تخصصی آنان در زمینه سیاست‌گذاری اجتماعی و همچنین توسعه ارتباط و پیوند دبیرخانه شورای عالی با دانشگاه‌ها و نهادهای علمی کشور؛ تعریف موضوعات و محورهای مطالعاتی و پژوهشی متناظر با مسائل عمده اجتماعی موجود که نیازمند شناسایی و تبیین علمی برای سیاست‌گذاری و تدوین خط مشی قانونی و اجرایی می‌توان نام برد. همچنین طراحی سازوکار لازم برای انجام تحقیقات علمی و جمع‌بندی نتایج مطالعات انجام شده جهت بهره‌گیری در شورای عالی؛ تحلیل و نقد سیاست‌ها، قوانین و عملکردهای جاری به منظور

تصمیم‌گیری" از طریق: تشکیل کمیته‌های تخصصی از حوزه‌های مختلف علمی، ارتباط خوشه‌ای اساتید شورای علمی با نخبگان علمی و دانشجویان مقاطع تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌ها و مراکز علمی، برقراری ارتباط با انجمن‌ها و مؤسسات علمی مرتبط با وظایف و مأموریت‌های کمیسیون که همکاری با قریب به ۱۰۰ نفر از اساتید دانشگاه و محققان فرهنگی و اجتماعی گویای این امر است.

در چهارمین محور کاری کمیسیون اجتماعی، باید گفت که حوزه‌ی دیگری که این کمیسیون دنبال می‌کند مهندسی اجتماعی است. مقام معظم رهبری یکی از وظایف اصلی شورای عالی انقلاب فرهنگی را مهندسی فرهنگی کشور دانسته‌اند. دبیرخانه بعنوان عقبه فکری شورای عالی بدنبال دستیابی به این مهم است. کمیسیون اجتماعی نیز برنامه‌ها و طرح‌های خود را در این راستا تعریف می‌کند. در رابطه با مهندسی فرهنگی می‌توان گفت از آنجا که این مقوله به مثابه یک برنامه فراگیر فرهنگی دارای ابعاد متفاوتی در یک نظام اجتماعی خاص است، سعی عاملین اجتماعی در برنامه این است که با در نظر گرفتن ابعاد مختلف حیات

نوع نگرش شهروندان و نخبگان جامعه به عدالت اجتماعی، چالش‌های فرهنگی، اجتماعی شبکه‌های اطلاعاتی و فن‌آوری‌های جدید و.....

در همین راستا طرح‌های متعدد دیگری نیز در حال اجرا است. موضوعاتی همچون: چالش‌های فرهنگی - اجتماعی خانواده، میزان، نوع و چگونگی بازتولید باورهای نامطلوب دینی و عوامل مؤثر بر آن، چالش‌های فرهنگی، اجتماعی برنامه‌های توسعه، چالش‌های فرهنگی - اجتماعی شهرنشینی، آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی اینترنتی، میزان پایبندی گروه‌های مختلف اجتماعی به هنجارهای اجتماعی، عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی اجتماعی نخبگان، مسائل و مشکلات فرهنگی اجتماعی جوانان، عدالت اقتصادی و اجتماعی و عوامل مرتبط با آن، میزان گرایش به اخلاق سکولاریستی در مقابل اخلاق اسلامی، چالش‌های فرهنگی - اجتماعی نظام اداری و اعتیاد به مواد مخدر از جمله آنها هستند.

در درجه سوم، "تعامل با نخبگان به منظور بهره‌گیری از دیدگاه‌ها و یافته‌های علمی آنها و غنی‌سازی فرایند تصمیم‌سازی و استحکام بخشی به

اساسی، سند چشم‌انداز، برنامه‌های پنج‌ساله و.... نسبت به تدوین پیش‌نویس سیاست‌ها و راهبردها، و مشاوره‌های مورد نیاز اقدام می‌کند. در این راستا، کار گروه تخصصی شکل گرفته است تا با تشکیل جلسات و بهره‌گیری از نظرات نخبگان اجتماعی به استخراج مباحث اجتماعی از این اسناد و بصورت خاص از برنامه چشم‌انداز بپردازد و با تعیین روشهای دستیابی و احیانا تعریف موضوعات تحقیقاتی خود را به مقصود نزدیک سازد...

در درجه دوم، این کمیسیون شناخت چالش‌های اجتماعی پیش روی و پیشنهاد راهبردها و تدوین سیاست‌های اجتماعی برای برون رفت از مشکلات موجود و رصد وضعیت‌های اجتماعی در آینده را مد نظر دارد، لذا برای دستیابی به این مهم طرح‌های تحقیقاتی تعریف و اجرا شده است تا داده‌های لازم برای تدوین سیاست‌ها و راهبردها حاصل شود. طرح‌های اجرا شده در حوزه موضوعات زیر می‌باشند: آموزش عالی و چالش‌های فرهنگی و اجتماعی آن، چالش‌های جمعیتی ایران و پیامدهای آن، گروه‌های مرجع و چگونگی ساماندهی آنها، افزایش سن ازدواج و دلایل و راهکارهای آن، تدوین ویژگیهای هویت ملی اسلامی و تقویت احساس تعلق نسبت به هویت ملی و اسلامی، سرمایه اجتماعی در ایران و ارائه راهکارهای ارتقاء آن، جامعه‌شناسی هیات‌های مذهبی، روانشناسی نسل سوم انقلاب، اعتماد اجتماعی، اخلاق کار و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن در میان کارکنان ادارات دولتی، چالش‌های فرهنگی، اجتماعی حضور زنان در عرصه‌های مختلف اجتماعی، سنخ‌شناسی الگوهای عزاداری ماه محرم،

مهندسی اجتماعی در عمل مکانیسم و ساختار واقعی تحقق ایده‌های استعلایی و ذهنی فرهنگی است. با این تفاسیر، مهندسی اجتماعی را می‌بایست بعد عملی و اجرایی فرهنگ (و مهندسی فرهنگی) دانست

نظری با توجه به دیدگاه های موجود در این خصوص را ایجاد کند و محتوای مورد نیاز برای تدوین سیاست ها و راهبردهای برون رفت از شرایط موجود و ارائه راهکارها برای تخفیف خلیات منفی ایرانیان را فراهم سازد.

علاوه بر موارد یاد شده، کمیسیون اجتماعی بدنبال توسعه طرح ها و فعالیت ها می باشد. از جمله موضوعاتی که در آینده دنبال خواهد شد: رصد مسائل اجتماعی و مرتبط با فرهنگ کشور، مطالعه چالش های مربوط به اقلیت های دینی و قومی، اخلاق جنسی در جامعه (در فضای محیط اداری و کاری، فضای دانشگاهی، فضای جامعه)، مطالعه چالش های گردشگری در ایران، آسیب های اجتماعی (خودکشی، ایدز، فرار از خانه، انحرافات جنسی و ...)، چالش های فرهنگی اجتماعی حوزه ورزش، سلامت اجتماعی، نظام کنترل اجتماعی، امنیت اجتماعی و راه های ارتقاء آن، راهکارهای تقویت سازمان های مردم نهاد (سمن)، مطالعه نشاط اجتماعی و شادی، مناسبات نسلی، عدالت اجتماعی، شناخت مولفه های اجتماعی فرهنگ ایرانی اسلامی، واردات و مصرف گرایی و ... هستند.

فعالیت های انجام شده در کمیسیون اجتماعی

کارهایی که در این کمیسیون انجام شده اند عبارتند از: بررسی طرح نامه پژوهشی (تبیین مفهوم و بررسی و موانع ارتقای سطح زندگی در کشور)، بررسی طرحنامه جوانان و گروه های مرجع، بررسی طرحنامه پژوهشی علل و عوامل فرهنگی، اجتماعی بیکاری و راهکارهای کاهش پیامدهای آن در

آخر مقام معظم رهبری بطور متواتر در حوزه فرهنگ عمومی و اخلاقیات اجتماعی نکات ارزشمندی را فرموده اند که سیاست گزاران و برنامه ریزان را بر آن می دارد تا نسبت به آنها توجه و تامل جدی تری داشته باشند. ایشان در پیام های نوروزی خود، بر مساله «انضباط اجتماعی» و «وجدان کار» تاکید نموده اند، و در سخنرانی اول فروردین ۱۳۸۶، مهمترین مشکلات درونی ایرانیان را، «تنبلی، نشاط کار نداشتن، ناامیدی، خودخواهی های افراطی، بدبین بودن به دیگران، بدبین بودن به آینده، نداشتن اعتماد به خود» دانسته اند. پیش از این نیز در سخنرانی ۱۵ فروردین ۱۳۷۱ «خلقیات فاسد» را مانع درونی حرکت انسان ها بر شمرده بودند و در کنار آن، موانع بیرونی تکامل را هم حکومت های ظالم و دیکتاتور، و سرمایه داران بزرگ و زراندوز دانسته اند.

در این راستا بنظر می رسد بخش اصلی حوزه فرهنگ عمومی، اخلاقیات و عادات اجتماعی در جامعه است که معمولا شکل گیری و تداوم حیات آنها دارای ریشه های عمیق و قدمت طولانی است. معمولا هر قومی متأثر از عوامل مختلف به اخلاقیات مشهوری منتسب می شوند که بعضا در مواجهه اولیه نیز تا حدودی بعضی از آنها قابل مشاهده و درک است. این عادات و اخلاقیات مثبت، منفی و یا خنثی هستند. اخلاقیات مثبت می تواند منشا تحول و توسعه ای جامعه و بالعکس خلیات منفی می تواند به مثابه مانع در پیش روی یک جامعه عمل کند.

از این جهت، کمیسیون اجتماعی بدنبال طراحی مجموعه ای از تلاش های علمی است تا از این طریق بتواند زمینه های حرکت به سوی چارچوب بندی

انسانی، جوانب مختلف زندگی افراد یک جامعه (اجتماعی، اقتصادی، سیاسی) را در نسبت با یک هدف مشخص، طراحی و اجرا کنند. اگر مقوله فرهنگ را یک امر ذهنی بدانیم که عملا تمامی سطوح واقعیت انسانی (از کنشگر فردی تا ساختارهای اجتماعی) را در بر می گیرد، در آن صورت تحقق چنین امری جز از طریق ساختار اجتماعی به عنوان محل تجلی و تحقق ایده های فرهنگی، ممکن نیست. به دیگر سخن اینکه مهندسی اجتماعی در عمل مکانیسم و ساختار واقعی تحقق ایده های استعلایی و ذهنی فرهنگی است. با این تفاسیر، مهندسی اجتماعی را می بایست بعد عملی و اجرایی فرهنگ (و مهندسی فرهنگی) دانست. در این راستا کمیسیون اجتماعی مجموعه ای از طرح ها و برنامه ها را در دستور کار خود قرار داده است. از جمله: معانی و دلالت های مهندسی اجتماعی و تعیین مؤلفه های مرتبط، تاریخ و دیدگاه های نظری درباره مهندسی اجتماعی و کاربردها و نقد آن، سنجش کیفی (مبتنی بر سنجش کمی) مهندسی اجتماعی و شاخص های بومی، تعارض سطوح خرد و کلان و امکان مهندسی آن، مهندسی نظام های اجرایی به منظور کارآمدتر کردن آن، اصول و راهکارهای دستیابی به مهندسی اجتماعی، تجربیات موجود در دنیا در این حوزه، نسبت مهندسی اجتماعی و مهندسی فرهنگی و ... که برای تحقق آن از روش های مختلف همچون، ایجاد کارگروه های تخصصی، اجرای طرح های تحقیقاتی مورد نیاز، تشکیل میزهای اندیشه و برگزاری هم اندیشی مهندسی اجتماعی در سطح گسترده تر استفاده خواهد شد.

و سرانجام اینکه در سال های

جامعه، بحث و بررسی پیرامون شرح وظایف و جایگاه کمیسیون اجتماعی، بحث و بررسی پیرامون طرحنامه چالش‌های فرهنگی اجتماعی خانواده‌های خاص (شاهد، زنان سرپرست خانواده)، بررسی طرح نامه (فرا تحلیل پژوهش‌های انجام شده درباره وضعیت و عوامل اعتیاد و ارائه پیشنهادها برای اجرای آن)، بحث و تبادل نظر پیرامون طرح نامه چالش‌های فرهنگی اجتماعی ورودی دین در عرصه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی پس از انقلاب، بحث و بررسی پیرامون پرسشنامه گروه‌های مرجع جوانان، بحث و بررسی طرحنامه بازتحلیل موضوع تفاوت نسلی و چالش‌های فرهنگی و اجتماعی آن در بین خانواده‌های شاهد مسئولان و مدیران، بررسی و تبادل نظر پیرامون سیاست‌های پیشنهادی از طرح آموزش عالی و چالش‌های فرهنگی و اجتماعی آن، تصویب نهایی طرح‌های کمیسیون اجتماعی در سال ۱۳۸۶، بحث و بررسی پیرامون امور داخلی کمیسیون اجتماعی از ۸۵/۶/۱ لغایت ۸۶/۷/۱ و بررسی طرح پیشنهادی "طراحی تخفیف مشکلات اخلاق اجتماعی در ایران".

طرح نامه‌هایی نیز به این کمیسیون ارسال شده است که از بین آنها می‌توان به عناوینی چون: بررسی زمینه‌ها و عوامل موثر در گسترش تحریفات دینی و تهدیدهای بالقوه آن، تاثیر سیاست چند فرهنگ گرایی بر اقلیت‌های قومی و ساماندهی مد و لباس با تاکید بر همگرایی یا واگرایی ارزش‌های رسانه (سینما و تلویزیون) ناجا و زنان شهر تهران در خصوص پوشش زنان اشاره کرد.

محورهای پژوهشی سال ۱۳۸۶ این کمیسیون نیز در سه دسته: طرح‌های

مهندسی اجتماعی با محورهایی نظیر: راهکارهای توانمند سازی مردم در ایفای نقش در جامعه، معانی و دلالت‌های مهندسی اجتماعی و تعیین مؤلفه‌های مرتبط، تاریخ و دیدگاه‌های نظری درباره مهندسی اجتماعی و کاربردها و نقد آن، سنجش کیفی (مبتنی بر سنجش کمی) مهندسی اجتماعی و شاخص‌های بومی، تعارض سطوح خرد و کلان و امکان مهندسی آن و مهندسی نظام‌های اجرایی به منظور کارآمدتر کردن آن؛ دسته دوم

از جمله موضوعاتی که در آینده دنبال خواهد شد، رصد مسائل اجتماعی و مرتبط با فرهنگ کشور، مطالعه چالش‌های مربوط به اقلیت‌های دینی و قومی، اخلاق جنسی در جامعه، آسیب‌های اجتماعی و ... خواهد بود

با پیشنهاد گردهمایی مهندسی اجتماعی (فراخوان مقاله) با محورهایی چون: طرح رصد مسائل اجتماعی و فرهنگی کشور، مطالعه چالش‌های مربوط به اقلیت‌های دینی و قومی، اخلاق جنسی در جامعه (در فضای محیط اداری و کاری، فضای دانشگاهی، فضای جامعه)، چالش‌های رواج عدم تشکیل خانواده و مشکلات همسریابی، مطالعه چالش‌های گردشگری

در ایران، مطالعه آسیب‌های اجتماعی (خودکشی، ایدز، فرار از خانه، انحرافات جنسی و ...)، چالش‌های فرهنگی اجتماعی حوزه ورزش، سلامت اجتماعی، مطالعه اجزاء نظام کنترل اجتماعی، مطالعه امنیت اجتماعی و راه‌های ارتقاء آن، راهکارهای تقویت سازمان‌های مردم نهاد (سمن)، مطالعه نشاط اجتماعی و شادی، مناسبات نسلی، عدالت اجتماعی، شناخت مؤلفه‌های اجتماعی فرهنگ ایرانی اسلامی و واردات و مصرف گرایی و نیز دسته سوم آنها با عنوان شرکت در همایش‌ها و جلسات علمی با محورهایی نظیر: شرکت در جلسات کمیسیون مشورتی، همایش سرمایه اجتماعی و توسعه در ایران موسسه عالی پژوهش و آموزش سازمان مدیریت مدیریت و برنامه ریزی، همایش بررسی مسائل علوم اجتماعی، همایش معماری کلان اوقات فراغت در تهران، اخلاق شهروندی و انسان شناسی فرهنگی، بازدید از پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران، شرکت در جشنواره تسما، هشتمین کنفرانس بین المللی مدیران کیفیت با موضوع مدیران کیفیت و چالش‌های مدیریت در قرن بیست و یکم و شرکت در همایش حکیم هزاره ها (بوعلی سینا) قابل دسته بندی است.

البته در پایان این بخش باید به کارهایی که در این کمیسیون درحال انجام است اشاره کرد که پیگیری و دریافت گزارش از مجریان در خصوص طرح‌های در حال اجرا، تبادل اندیشه در خصوص طرح‌های پژوهشی سال ۸۷، بررسی طرح نامه‌های پیشنهادی برای طرح‌های پژوهشی سال ۸۶، تشکیل کمیته تخصصی "بررسی مهمترین مسائل و چالش‌های اجتماعی ایران" از جمله آنها هستند. ■